

LOCUL LUI IENĂCHIȚĂ VĂCĂRESCU ÎN DIPLOMAȚIA ROMÂNEASCĂ

Mariana Briceag

Personalitate a vieții politice, dar și spirituale a ultimelor decenii ale secolului al XVIII-lea, Ienăchiță Văcărescu, având o cultură enciclopedică, a contribuit la formarea conștiinței românești, într-un climat influențat decisiv de domniile fanariote. Și-a demonstrat măsura talentului său ca poet, istoric, lingvist, lexicolog, dar și ca jurist sau fin diplomat.

După cum afirma Alexandru Odobescu¹: „De tânăr încă el fu nevoit să se dedea cu necazurile și să-și formeze un suflet tare și răbdător spre a nu fi zdrobit și nimicuit, ca cei mai mulți, în necurmatele măcinări ce tulburau epoca de anarhie și de nelegiuiri în care soarta îl menise să trăiască. Sufletele tari se plămădesc în rolurile restriței”.

Într-adevăr, unul din aceste „suflete tari” a fost și Ienăchiță, pe care „rolurile restriței” nu l-au ocolit, viața lui cunoscând, ca și a altor Văcărești, urcușuri și coborâșuri, sfârșitul fiind încă înconjurat de mister.

Încă din copilărie primește o educație aleasă, studiind în casa părintească cu dascăli erudiți, învățând mai multe limbi străine (slava, turca, greaca, franceza, germana, araba, persana, italiana), de care va avea nevoie mai târziu în misiunile sale diplomatice sau călătorii; de asemenea vor fi benefice pentru întregirea bogatelor cunoștințe, atât de necesare creației.

În activitatea diplomatică pe care a desfășurat-o a dat dovadă de multă finețe, elocvență și tact.

Prima acțiune diplomatică la care participă este cea din 1769, generată de evenimentele războiului ruso-turc (1768 – 1774), când este propus, alături de Mihai Cantacuzino și Nicolae Brâncoveanu logofătul, să meargă la feldmareșalul Rumianțev ce se afla la Laticiov: „*Eu și văzând primejdia obștii, și aceia în care să afla țara, și mai vârtos învinovățirea către lege, căci arădicase, epanastasis asupra stăpânilor, și neputând a face pă spătarul [Pârvu, n.n.] să cunoască primejdia, și a patriei // și a dumnealui, după datorie-m cugetam să mă trag*”².

Pornind, în apropierea Buzăului se întâlnesc cu logovnicul Nazarie Carazin, unul din prietenii spătarului, „*pricinuitoriul răzvrătirii*”, „*dânpreună cu episcopul Buzăului Cozma și Pantazi Câmpineanul clucerul*”³.

¹ Alexandru Odobescu, „*Poezii Văcărești*”, în „*Opere*”, București, ESPLA, 1955, p. 230.

² *Opere. Poezii Văcărești*, Ediție Cornel Cârstoiu, București, Editura Minerva, 1982, pp.260-261.

³ *Idem*.

Îi îndemnă deoarece „oaste vine multă” să meargă „la împărăție să cereți privilegii”⁴. Întors la București se gândea „a găsi un mijloc și să fug și să nu mă gonească cinevaș”. Trimis de Nazarie să aducă în capitală boierii care „se află la Ceraș în Săcuieni, alții la Rucăr în Muscel”, își luă „soția și pă muma-mea și // un copil ce aveam, trecuiu în Ardeal la Brașov, prin lazaretul Buzăului, dânpreună și cu câți boieri să afla acolo, și dă loc înștiințaiu socru-mieu lui Iacovache [Rizu, n.n.], ce se afla la ordie la Babadagi”⁵. În timpul ocupației rusești (1769 – 1774), cu mici întreruperi, se află la Brașov.

În orașul transilvan va rămâne până în 1774. În 1770, pentru o scurtă perioadă, este chemat de vizirul Muhsun-oglu și de Manoil-vodă (caimacamul Manole Geani Ruset devenise domn) la Craiova pentru a se pune în slujba devletului. Precaut, Ienăchiță împreună cu câțiva boieri se întorc, prin Hațeg, la Brașov. Aici, în mai 1773, cunoaște pe împăratul Austriei, Iosif al II-lea. Întâlnirea cu acesta este pe larg descrisă în *Istoria prea puternicilor împărați othomani*.

Acesta trimitea „pă dohtorul împărăției sale, la noi unde eram adunați toți, la gazdă la mine”, care îi înștiința că împăratul „îi pohtește ca doua zi la zece ceasuri nemțești, să ne dea audiență”⁶. În timpul acesteia Ienăchiță a făcut „dragomanlâc boierilor în limba talienească și am fostu priimiți cu atâta libov și cinste încât după ce ne-am întrebat și dă sântem, mulțămiiți dă ghenăralul cetății și dă chivernisitorii locului, și i-am arătat adăvărul, s-au întors și au mulțămit ghenăralului însuși pântru noi”⁷. Sunt invitați seara la casa generalului cetății „dânpreună cu familiile noastre/ unde au poruncit ca să se facă asamblée”, fiind solicitat din nou ca translator: „Sinior Vacarescule (căci îmi aflase numele dă la audiență), te pohtescu și te puiu în osteneală ca să-mi faci astă seară tergirmanlâc”⁸. În iulie 1774 se încheie pacea dintre ruși și turci la Kuciuk-Kainargi.

În perioada războiului, la recomandarea dragomanului Iacovache Rizu, socrul său, este plenipotențiar la tratativele de la Focșani și cele de la București rămase însă fără rezultat. El primește de la Thugut un pașaport austriac, nerecunoscut de ruși, ceea ce face ca timp de 18 zile să fie reținut în câmp, unde: „scriseiu o carte la feldmareșal în limba talienească, într-acestaș chip”. Continuă „... de vreme ce norocul și întâmplarea // au binevoit ca să facă prigionier pă mine, un om fără dă arme, și în vreme dă armistrițiu, adecă dă încetarea războiului, la purtătoarele dă biruință astă dată armele rusești, mai vârtos având și pașaport cu protecție chesaricească, pântru vină, căci îmi păzescu după datorie credința, la stăpânii ce Dumnezeu mi-au orânduit, sunt dăsavârșit întâmplării mulțămit și norocului, căci mi-au făcut această dăosibită cinste. Unde nu fac altă rugăciune exelenții tale, fără dă numai în vreme ce arderea soarelui, im pricinuește multă tirănie, aflându-mă într-un câmp, mă rog exelenții tale ca să fiu

⁴ *Ibidem*, p.262.

⁵ *Idem*.

⁶ *Ibidem*, pp.270-271.

⁷ *Idem*.

⁸ *Idem*.

*trimis cu un ceasu mai nainte și eu la locul unde se află și ceilalți prigionieri turci, ce s-au făcut prigionieri în vreme dă războiu și cu armele în mână, și voi fi foarte mulțămît aceștii faceri dă bine rămâind*⁹.

O sclipitoare ironie dublată de cunoașterea uzanțelor diplomatice face ca în scurt timp cazul să fie închis, demnitarului român permițându-i-se participarea la tratative. Încă de acum își dezvăluie valențele de fin diplomat, cunoscător al politicii din această zonă, stăpânitor al unui limbaj adecvat și totodată elevat.

Poarta a dat ordin ca boierii din Brașov să se întoarcă în țară. Ienăchiță pleacă la Silistra și apoi la Constantinopol, unde i se reconfirmă toate slujbele, fiind primit de vizir și alți demnitari. Îl însoțește pe noul domnitor, Alexandru Ipsilanti. Acesta îl numește vel-vistier (cu mici întreruperi între 15 februarie 1775 și 14 august 1778). A fost o perioadă de stabilitate pentru țară. Devine un personaj de încredere al domnitorului, pe care îl ajută în organizarea justiției. Redactează o schiță pentru o condică civilă a Țării Românești: „*Pravilniceasca condică a domnitorului Alexandru Ioan Ipsilant-voievod*”, tipărită în grecește și românește, la București, în 1780. Se face justificat afirmația că la redactarea acesteia a contribuit o comisie din care a făcut parte și Ienăchiță Văcărescu, a cărui contribuție a fost substanțială¹⁰.

Între 26 iunie 1779 și 26 decembrie 1782, este vel-spătar. Acum, în 1780, îi moare prima soție, Elenița Rizu.

De la începutul domniei Alexandru Ipsilanti s-a preocupat de organizarea învățământului, de modul cum funcționau școala elinească și cea slavonească. La 1 ianuarie 1776 dă un hrisov pentru organizarea școlilor. Acesta este semnat de Ianache Văcărescu, mare vistier. Considerăm că este creația sa ținând cont de preocupările pe tărâm lingvistic ale înaltului demnitar.

Despre „*învățătură*” afirma: „Nimic, atât către bun trai și adevărata fericire, contribuie oamenilor, sau, ca să mă exprim **poeticește**, spre buna la viețuire și fericire, ca învățătura încălzită în sân și îmbrățișată de sufletele fragede. Când toate bunurile materiale ar veni cu îmbelșugare în viața omului, totuși acestea nu pot să facă pe cel ce le posedă fericit, pe cât timp lipsește învățătura”¹¹.

Una dintre cele mai importante misiuni ale sale, reținută de istoria diplomației românești, este cea din perioada decembrie 1781- ianuarie 1782, în Transilvania și apoi la curtea imperială a lui Iosif al II-lea de la Viena. Ea îi este dată de domnitorul Alexandru Ipsilanti fiind legată de fuga celor două beizadele, Constantin și Dimitrie, mai întâi la Brașov (unde ceruseră azil politic), apoi la Timișoara și Viena.

Ajuns pe tronul Țării Românești, Alexandru Ipsilanti construiește un nou palat domnesc în care ducea o viață în spirit occidental. Toți secretarii săi erau străini, buni cunoscători ai limbilor occidentale, ceea ce era în discordanță cu veacul fanariot. De aceea, domnitorul se temea ca fuga copiilor săi să nu fie interpretată ca un act ostil turcilor, ceea ce s-a și întâmplat de altfel. În 26 ianuarie,

⁹ *Ibidem* p. 268.

¹⁰ *Pravilniceasca condică*, București, Editura Academiei, 1957, p. 8

¹¹ V.A. Urechia, *Istoria scoalelor*, tom I, București, 1892, pp. 83-84.

Alexandru Ipsilanti este mazilit, turcii numind domn pe Nicolae Caragea. Ienăchiță Văcărescu este însărcinat cu cămăcămia țării. Deși această slujbă reclama imperios prezența la București, rămâne până la încheierea misiunii sale la Viena, determinând întoarcerea celor doi fugari la Constantinopol, în 8 mai 1782, unde erau așteptați de tatăl mazilit și de restul familiei.

În ceea ce privește misiunea încredințată, delegația era formată din mitropolitul Grigore, Filaret, episcopul Râmnicului, banul Dumitrache Ghica, marele spătar Ienăchiță Văcărescu, grecul Hurmuzaki Plagino.

Având scrisoarea domnitorului către guvernatorul Transilvaniei, baronul de Bruckenthal, ei se îndreaptă spre Brașov și Sibiu. Nu se obțin nici un fel de rezultate pentru că, între timp, fugarii au ajuns la Viena.

Ienăchiță Văcărescu descrie pe larg această călătorie. Astfel este înfățișată hotărârea lui Ipsilanti: „În cea după urmă hotărî să trimită și soli la Beciu pântru aceasta, și acel hotărât dă a merge sol fuseiu eu. Eu și cu toate că cu un an și trei luni mai nainte pierdusem soția cea dintâiu, fiica lui Iacovache, rămându-mi trei copii fără dă oblăduire dă mumă, pierdusem și pă mumă-mea într-această vreme, și-mi rămaseră fiii și mai făr'dă / oblăduire, gazretul însă ce am către credința prea înaltului devlet, dăspre o parte, căci socoteam întoarcerea acestor doao luminate odrasle, a fi o slujbă întocmai către împărăție, dăspre altă parte, datorita ce aveam către domnul Ipsilant, pântru dragostea întru care mă avea, mă făcură ca să las și casa și copii făr'dă oblăduitor și pă însuși soția mea dă al doilea, Eleni Caragea, fiica tergimanului Iordache Caragea necununată, căci într-acea zi ce am purces eu la Beciu sosise dă la Țarigrad prin mijlocirea domnului în curtea domnească”¹².

Baronul Bruckenthal, guvernatorul Transilvaniei, îi dă o scrisoare de recomandare către ministrul Coblenz. La Viena, Ienăchiță este însoțit de paharnicul Hurmuzachi Plagino și de secretarul Raicevich: „Deci la ghenarie 16, purceseu la Beciu încă cu un boer grec, paharnicul Hurmuzachie ce-l // trimisesse domnul acolo ca să meargă împreună cu mine, și cu toate că era o iarnă foarte grea, însă în optu zile am ajunsu la Beciu. Cărțile dă solie să trimiseseră la canțilaria curții cu secretarul Raicovici”¹³.

În cadrul vizitei ce a avut loc în 25 ianuarie, principele Kaunitz îi zise să fie „încredințat că s-au trimis porunci la toți ghenăralii Ardealului, ca să se îndemneze pă acești doi prinți să se întoarcă înapoi”¹⁴.

Constatând că finul diplomat care era Ienăchiță știa „să-mi caut treaba”, înaltul demnitar îl „luă dă mână și eșim în sala dă assamblée unde era toți ambasadorii curților adunați, și cele mai strălucite dame dânn Vienna, făciuu cunoștință cu toți și mă întâmpinară cu libov și cu cinste, atâta încât ambasadorul Spaniei mă și pohiti ca să merg la balul ce vrea să dea a doao seară el după obiceiu ce au la carnaliuri”¹⁵. În ambianța curții imperiale făcu o impresie

¹² Cornel Cârstoiu, *op.cit.*, pp. 278-279.

¹³ *Idem*

¹⁴ *Idem*

¹⁵ *Ibidem*, p. 280.

deosebită, atât prin finețea comentariilor, cât și prin portul său oriental: „...pe mine, la această *assablée* mă descinseseră damele și de brâu, pentru ca să-mi vadă șalul”¹⁶.

În 27 ianuarie, la vestita Hofburg a Habsburgilor, este primit în picioare de împărat:

„Intrând la ușă văzuiu pă chesarul în mijlocul casii făr'dă capelă, în picere, și dă locu călcând doi pași am îngenunchiat turcește, și puindu-mi cu mâna chesarului la cap zicându-m că nu face trebuință dă această țerimonie și să mă aerădicu, și vrând să-i sărut mâna au tras-o și m-au cunoscut dă când mă văzuse la 73 la Brașov și îndată mi-au zis « Siniior Vacarescule, dumneata în Vienna cum au fostu cu puțință a veni, aflându-te și conselier al prințipatului ? »”¹⁷.

Are loc o discuție în care Văcărescu dă dovadă de finețe diplomatică și artă oratorică, în final el solicitând să aibă voie: „să purcezu căci mă grăbescu, și m-am rugat să aibu îndoite pașaporturi, și dă drumul Sibiului și dă drumul Timișvarului”¹⁸.

După garanția dată de împărat „le vei avea” și urarea de „bună călătorie”, îl încredința „că nici în țările mele, și nici în slujba mea, nu-i voi ține pe băieții aceștia, ci-i voi întoarce numaidecât în Turcia”¹⁹. Răspunsul lui Ienăchiță este elocvent: „Foarte mă mulțumescu, căci aceasta iaste și mai împărătească fapta, căci iaste plină dă iubire dă omenire”²⁰.

Astfel a luat sfârșit această misiune diplomatică ce scoate în evidență finul spirit de observație, cunoștințele sale, inteligența, talentul oratoric, precum și cel de narator cu care povestește evenimentele.

Din numeroasele intervenții diplomatice amintim și corespondența de la 1785, cu agentul autriac Raicevich, ce se referea la situația negustorilor străini la Brașov²¹. Tonul este rece deoarece Văcărescu îl socotea pe Raicevich responsabil de fuga beizadelor lui Ipsilanti.

Deși admirator al turcilor, în ianuarie 1787, cerea în mod surprinzător curții imperiale ca, în cazul unui război între Rusia și Turcia, să ia țara sub protecție „numai să nu între în țară nici un rus și nici un turc”²². Întrevederea confidențială nu a mai avut loc.

Prin profunda cunoaștere a realităților vieții politice și sociale din Țara Românească, a geopoliticii vremii sale, prin finețea demersului său, Ienăchiță Văcărescu ocupă un loc important în istoria diplomației noastre insuficient cercetat.

¹⁶ *Idem.*

¹⁷ *Ibidem*, p. 283.

¹⁸ *Ibidem*, p. 285.

¹⁹ *Idem.*

²⁰ *Idem.*

²¹ Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, III, București, 1901, pp. 76-90.

²² Cornel Cârstoiu, *op.cit.*, p. 291.

